

A szellemi tulajdonról egy XXI. század eleji szemüvegen át

I. rész – a fogalmak tisztázása

A szellemi tulajdon XXI. század eleji helyzetét tekintem át ebben a két részes dolgozatban. Képzeltbeli szemüvegem lencséit, amellyel most itt rápillantok korunk legfontosabb tulajdonformájára, a szellemi tulajdonra, több évtizedes feltalálói tevékenységem, feltaláló egyesületi és világszervezeti munkám csiszolta.

A szellemi tulajdon valójában szabályok sorozata a piaci szereplők számára, így ezek ismerete és alkalmazása elengedhetetlenül szükséges a sikeres gazdasági szereplés érdekében. Dolgozatom első része a különböző védelmi formákat és azok érvényesülését szeretné bemutatni. Érintem a legújabb találmányterület, az információs technológia (röviden: IT szektor) által felvetődött új elemeket is.

A második rész, amely később éled nyilvánosságra a szellemi tulajdonvédelem alig taglalt „rázós” vonatkozásait tárja fel, a visszaéléseket, a szellemi kizsákmányolást, a modern „rabszolgaságot”.

A tárgyalás előtt itt van egy fontos megjegyzésem. A szellemi tulajdon esetében a globalitás természetes alapkövetelmény, illetőleg az közege e tulajdonformának. Minden „nacionalista” meggondolás, feltétel (szuverenitás) veszélyes önkorlátozást eredményez.

Rövid történeti bevezetés

Az emberi szükségletek folytonos kielégítése az élet alapja. A szükségletek időről időre növekednek, úgy ahogyan a Föld lakossága gyarapodik és vágyakozik egyre többre és másra, mint amije van. A népesség gyarapodása a szükséglet-kielégítés legnagyobb kényszere.

Kezdetben a vadászat és gyűjtögetés, később az állattartás, és a földművelés voltak a szükséglet-kielégítés optimális eszközei, majd a munkamegosztás létrehozta az ipart. Megjelent a tulajdon és azzal a gazda, aki gazdálkodik. Megjelent az áru és a pénz, majd kialakult a gazdaság és gazdagság. Az egyre nagyobb gazdagság elérése lett a közvetlen cél, a szükségletek kielégítése a profitszerzésen keresztül érvényesül. Az anyagi javak létrehozásának módja a termelés, melynek lényege valamiből valamit előállítani.

Talán a középkor tájékán az akkor ismert anyagi források kimerülni kezdtek, ezért újabbak után kellett nézni. Amerika felfedezésével erőforrásaink kiegészültek, de ez is kevésnek bizonyult.

A reneszánsz korban bizonyossá vált, hogy van egy a kiapadhatatlan forrása az anyagi javaknak, ami nem más, mint az alkotó tevékenység. Az alkotás folyamatában, első lépésben minden a gondolatainkban kel életre, majd alkalmas esetben, a következő lépésekben e gondolat tárgyiasul és megszületik a mű. A gondolat, illetve tárgyiasult formája az alkotónak köszönhetően létezővé válik, és lehetőséget ad a termelés révén a növekvő szükségleteink folytonos kielégítésére.

Az anyagi és szellemi javak mindig is együtt léteztek. Kezdetben közkinccs volt mindkettő. A szűkösség vezetett az anyagi javak tulajdonlásához, a szellemiek azonban hosszú-hosszú időnkig tisztán közkinccsek voltak.

Velencében, 1474-ben született az első törvény, amely kimondta, hogy egy elmés szerkezet kiagyálójának kizárólagos tulajdonjoga – szabadalma - van alkotásához. Ez forradalmi gondolatnak számított.

A következő jelentős állomás az első szerzői jogi törvény (Anglia, 1709), amely megtiltotta a művek engedély nélküli többszörözését.

A technika alakulása tágította a szabadalommal védhető alkotások körét, a növények, gyógyszerek, állatok és legújabban egyes számítógép programok is lehetnek szabadalom tárgyai. A kiterjesztés minden esetben az Egyesült Államokból indult ki.

A szerzői művek műfajokba sorolhatóak, amelyeknek száma különösen a feltalált technikák révén folyton gyarapodik.

A múlt század végére a szellemi tulajdonról érintő jogi szabályozás minden országban hasonló lett, miután Kína (1984) és Szaúdi-Arábia (1989) is bevezette a szabadalmi oltalmat a titokvédelem helyett.

Több mint ötszáz év kellett ahhoz, hogy létrehozzuk azt a kifinomult jogrendet, amely a szellemi tulajdonnal kapcsolatos.

Gazdasági szükségszerűségből adódik, hogy a következő évszázadokban nem a rabszolga, a föld, a pénz tulajdonlása lesz a döntő, hanem a szellemi tulajdon válik meghatározóvá. Az alkotó, illetőleg a szellemi tulajdonos lesz a jövő társadalmának vezető ereje. Erre érdemes tudatosan készülni.

A szellemi tulajdon értéke

A **teremtés**, semmiből létrehozni valamit, az Isten képessége. Az ember tisztán gondolati szubsztancia teremtésére képes csak. Az **alkotás** mindig valamiből jön létre.

Az **anyagi javaink** a teremtet világból valók. A történelem előrehaladtával csak a létrehozott dolgok száma nő.

A **szellemi javak** egy része tisztán gondolati. Ilyenek a találmányok, vagy tudományos tantételek. Ezek nem fejezik ki az alkotójuk stílusjegyeit. Például az atomreaktor találmányi gondolatából nem következik Szilárd Leó személye, vagy az $E=mc^2$ összefüggés nem utal Eisteinre. A szellemi javaink másik fajtájának léte fizikai hordozót igényel, mint például a könyv, festmény, film, CD lemez stb. Ez esetben a műből vissza lehet-e következtetni az alkotóra. Ilyenek a művészi alkotások, beleértve a számítógép-programokat is. Az ecsetvonások, pár taktus zene, vagy egy verssor, netán az algoritmusok rendje olyannyira jellemző lehet, mint az alkotó képmása vagy neve, természetesen csak akkor, ha a mű eredeti, és nem másolt.

A **szellemi tulajdon** nem annyira nyilvánvalóan sajátja valakinek, mint az anyagi tulajdon. Elismertetéséhez bizonyos jártasság és mások (hatóság, képviselő stb.) közreműködése, vagy pedig a mű fizikai létrejötte szükséges.

A szellemi javak egyik része tisztán **közkinccs**, azaz mindenkié, mint például a tudomány, a nyelv, a népművészet stb.

A szellemi tulajdon fogalmába nem anyagi természetű javak értendők, az „ész alkotásai”: olyanok, mint például a találmányok, a művészeti alkotások, beleértve a szoftvereket, valamint az üzleti titkok (know-how) és az áruk, szolgáltatások megjelölésére használatos védjegyek.

A szellemi tulajdon, a legfiatalabb tulajdonforma, mára már nem ismer határokat, és a gazdaság nemzetközivé válásával együtt a jogvédelem és jogérvényesítés nem korlátozódik egy országra vagy régióra. A szellemi tulajdon kétségkívül az innováció

legfontosabb kelléke és mozgatórugója. Nagymértékben hozzájárul az egész gazdaság bővüléséhez és növekedéséhez.

A szellemi tulajdon birtoklása és az abba történő befektetés erőteljesen javíthatja egy vállalkozás pénzügyi helyzetét, és fokozza jövőbeni jövedelmezőségét. Hatékony védelme mindenki számára egyformán biztosítékokat szolgáltat az új termékek és technológiák létrehozásához, a szükséges erőforrások kizárólagos használatára és újabbak megteremtésére.

A globalizálódó, információ alapú gazdaságban, amelyben ma élünk, a versenyképesség megőrzése alapvető. Az nagyban függ az ismeretek és fejlesztések *megfelelő időben* történő felhasználásától, és a *titoktartástól*. Ez a két tényező vállalaton belül sikeresen kezelhető, azonban nem biztosítanak elsőbbséget akkor, ha párhuzamosan hasonló konkurens termék kifejlesztése is folyamatban van. Az új termék nyújtotta előnyöket csak a hasonló vagy másolt áruk megjelenéséig lehet kihasználni.

A szellemi tulajdon védelem eszköztára

A fent említettekből következik, hogy új termék megfelelő időben történő piacra bocsátása tökéletes titoktartás mellett is garantált és mindenki által elismert jogosultság nélkül csekély bevételt kínál. Abban az esetben, ha különleges termék vagy különleges ismeret szolgál alapul egy vállalat felépítéséhez és működéséhez, szükségszerű ezt az egyedülálló tulajdont védelem alá helyezni.

A szellemi tulajdon védelme az alábbi kategóriákba osztható:

- A nevesített iparjogvédelmi formák, melyek a következők:
 - Szabadalom (beleértve a találmányok, használati minták, új növényfajták, integrált áramkörök jogvédelmét)
 - formatervezési minta (design, a tárgyak külső alakjának, formájának védelme)
 - Védjegy és földrajzi árujelzés
- A szerzői jog és kapcsolódó jogok, amelyek magukba foglalják az irodalmi, zenei, képzőművészeti, filmes, stb. művek, valamint a számítógépprogramok alkotóinak jogait
- A titokvédelem, amely ősi, természetes, deklaratív állami aktus nélkül igénybe vehető szellemi tulajdon védelmi módszer: nevezetesen az üzleti titok (trade secret US) illetve a know-how (EU)

A szabadalom

„Mi tudjuk, hogy hol rejlik leginkább a kreativitás, az innováció és az a dolog, ami a termelékenységet irányítja – a munkához legközelebb levők fejében.” - John F. Welch, Jr.

Az műszaki alkotás, mint a találmány, használati minta, új növényfajta, integrált áramkör, ipari minta (továbbiakban röviden találmány) nevesített védelméért hatósághoz kell folyamodni, amely elismeri a jog megalapításának elsőbbségi

időpontját, a feltalálót/alkotót és a jogosultat. A bejelentés pillanatától az alkotás már oltalom alatt lévőnek tekintendő. Itt hívjuk fel a figyelmet, hogy a találmány tisztán gondolati szubsztanciának tekintendő. A szabadalmaztatási eljárás nem más, mint a találmányi gondolatnak tulajdonná alakítása.

A szabadalom megadásának három feltétele van. Most következzenek ezek:

Az alkotásnak műszaki területen megvalósíthatónak kell lenni. Nem minősülnek megvalósíthatónak a természet törvényeinek fittyet hányó megoldások, számos „örökmozgó” ezért nem szabadalmazható. A műszaki terület a technikai haladás következtében folyton bővül. Kezdetben csak elmés gépekre adtak szabadalmat, majd eljárásokra is, később már ember alkotta növények és állatok bővítették a kört. A számítógép-programok szabadalmaztatásának elindítója is a technika fejlődése. Sok találmány szerves részévé vált már a számítástechnika. Már egy évtizede, hogy szabadalmak védik az olyan szoftvereket, amelyeknek szorosan vett műszaki alkalmazásuk van. Ilyeneknél az alkotás gondolati szubsztanciája pont úgy megfogható, mint bármilyen találmány esetén.

A másik szükséges feltétel, hogy a műszaki alkotásnak abszolút újnak kell lenni (globális feltétel). Ez a kritérium akkor teljesül, ha a megoldást soha sem hozták még nyilvánosságra. Ennek vizsgálatát nagy gonddal végzi el a szabadalmi hatóság, lehetőséget adva a rejtett megoldások ismerőinek a felszólalásra.

A szabadalmaztatás harmadik feltétele akkor teljesül, ha a megoldás nem következik az adott szakterületet ismerő köteles tudásából. Más szóval, ha a műszaki alkotás nem nyilvánvaló, van benne meglepő elem, ami éppen a feltalálói lelemény megnyilvánulása.

Az állami hatóság felé meg kell adni a műre vonatkozó kötelezően előírt információt, amelyet a hatóság mindenki számára hozzáférhetővé tesz, majd a törvényes feltételek megléte esetén meghatározott felszólalási időt kivárva kiadja a védelemre vonatkozó szabadalmi okiratot.

Intézményesített világméretű (globális) oltalom nem létezik. Az oltalmat államonként külön-külön kérvényezve lehet elnyerni, mégpedig az elsőbbségi naptól számított egy éven belül. Egy szabadalom megadása minimum 3 éves időtartamot igényel, ami a felszólalási idő miatt van. Az oltalom természetesen a bejelentés pillanatával ébred (ideiglenes jelleggel).

A széleskörű védelem bejegyzése az országok nagy száma miatt is igen költséges. A szabadalmak fenntartásáért az évek előrehaladtával pedig egyre növekvő illetéket kell fizetni.

A szabadalommal kapcsolatos költségek csak akkor térülnek meg, ha az alkotás hasznot hoz. Egy találmányra maximálisan húsz évig lehet az oltalmat nyerni, ha minden illetéket pontosan fizetnek. Az iparjogvédelmi világrend tehát ezeken keresztül automatikusan meggátolja a technológia indokolatlan monopóliumokkal történő blokkolását.

Élesen meg kell különböztetni egy szabadalom feltalálóját a jogosultjától. A feltaláló az, aki a találmányi gondolatot kiagyalta, ebből következően az csak természetes személy lehet. A feltalálónak örök időnkig fennállnak a személyéhez fűződő jogai, nevezetesen, hogy ő a kérdéses találmány alkotója. A szabadalom jogosultjának a kizárólagos tulajdona az államilag garantált monopólium. E jogok tetszés szerint

elidegeníthetőek. A jogosult lehet maga a feltaláló, vagy bárki, cég vagy magánszemély.

Az államok egyformán, büntetőjogilag szankcionálják, ha valaki a jogosult engedélye nélkül hasznosít egy adott iparjogvédelmi oltalom hatálya alatt álló műszaki alkotást. Egy szabadalom saját, vagy kísérleti célra történő használata azonban megengedett.

Mint láttuk, a szabadalom tulajdonképpen információért, és illeték megfizetéséért járó államilag garantált monopólium. A szabad versenyes piacgazdaságban ez egyetlen olyan, amelyet megengedünk. Tesszük ezt közérdekből, mert a szabadalom intézménye nélkül mindenki titkolózna, azaz elzárná a technikáját mások elől, sőt senki sem fogna költséges fejlesztésekbe, hanem a másikat kémlelné, és másolná. Azonban a szabadalom közel sem abszolút monopólium. Utaltunk már az időkorlátjára, és a növekvő illetékek hatására. Van még más korlát is. Például egy nem hasznosított megoldásra, közérdekből kényszerengedélyt lehet kapni.

A szabadalom keresett árucikk manapság. Világviszonylatban a szabadalmi engedélyek forgalma 1982 és 2002 között hatvanszorosára nőtt. Figyelembe véve ezt a tendenciát a XXI. század első évtizedének végén évente több mint két és fél millió új találmányt szabadalmaztatnak a világban. A szabadalmi monopólium az egyik meghatározó érték lett az üzleti életben.

A szabadalmazható találmányok köre a technika fejlődése szerint folyton bővül. Kezdetben gépek, majd anyagok, eljárások, később növények és állatok, napjainkban pedig olyan találmányok, melyeknek szerves része egy szerzői joggal védett alkotás, a számítógép program.

Az IT szektorban a szabadalmakkal kapcsolatban némi bizonytalanság érezhető. Ez talán az amerikai és az európai szabályozás különbözőségéből ered. Amerikában a jog által szabályozott módon lehet szabadalmi igényt benyújtani szoftverekre. Mint ahogyan több példa is mutatja ott a jog szélesebben értelmezi a szabadalmazhatóságát egy szoftvernek, mint a kialakult európai gyakorlat. Bár Európában még nincs egységes törvény ezen a téren, általánosan kialakult gyakorlat nálunk az, hogy a hatóságok akkor adnak egy szoftverre szabadalmat, ha az szerves része egy műszaki megoldásnak. Ez azt jelenti, hogy a szoftvernek olyan műszaki tartalommal kell rendelkeznie, amely a számítógép és a program közötti kölcsönhatáson túl mutat.

A **használati mintaoltalom** egy szabadalomféleség, amely, több ponton különbözik a találmányi szabadalomtól.

1. Elsősorban a használati mintaoltalom nem globális oltalmi forma, bár az abszolút újdonság ez esetben is követelmény. A találmányi szabadalmat, amit fentebb bemutatunk, gyakorlatilag a világ összes országában elismerik. A használati minta kereken ötven országban alkalmazott oltalom csupán. A külföldre történő kiterjesztésre itt is a találmányi szabadalmakra vonatkozó szabályok érvényesek.
2. A használati mintát alkalmazó országok döntő többségében az kizárólag szerkezettel bíró tárgyakra vonatkozik, például eljárásokra, vegyi anyagokra nem.

3. A találmányi szabadalomtól megkövetelt lelemény zsinórmértéke itt alacsonyabb, a megoldás nem következhet az adott szakterületet ismerő mesterember (a találmánynál „szakember”) elvárható tudásától.
4. A használati mintaoltalmi bejelentést formai követelményeit vizsgálják, és ha az megfelel, akkor nyomban kiadják a végleges oltalmat. Ez általában fél év alatt megtörténik. A használati mintát megadása után bárki visszamenő hatállyal megsemmisítheti, ha a kiadó hivatalnál feltárja az újdonságrontást, vagy a nyilvánvalóságot, vagy a technikai alkalmatlanságot. Ez az eljárási mód helyettesíti a szabadalmaknál a hatóság által előzetesen elvégzett érdemi vizsgálatot.
5. A használati minta oltalom maximum tíz éves időtartammal érvényes, ami fele a találmányi szabadaloménak.
6. Egy használati mintából találmányi szabadalmat kapni és fordítva is származtatás révén lehetséges, ha a feltételek megfelelőek. A kettős oltalom persze kizárt.

A használati mintaoltalom egyre népszerűbbé válik. Például Kínában 2015-ben közel egy millió új használati mintát adtak ki. Általában akkor alkalmazzák, ha egy vállalkozás a szellemi tulajdon portfólióját rövid időn belül, láthatóan növelni kívánja, nem megvárva a találmányi szabadalom hosszabb eljárási folyamatát.

Az **formatervezési** (korábban ipari) **minta** (design) a tárgyak külső alakjának, formájának védelme, a működésükkel kapcsolatos oltalmat nem biztosítja. Az oltalom első feltétele az abszolút újdonság, amiben hasonló a találmányhoz. Második feltételben a szerzői joggal mutat rokonságot, mert követelmény a mű eredetisége, azaz egyéni jegyek kell fellelhetőek benne, tehát nem lehet másolat. A harmadik feltétel szerint törvény nem zárhatja ki a formát az oltalmazhatóság köréből (például közerkölcs rombolás). Ez az oltalom is külföldre érvényesíthető, ötvenként hosszabbítható (maximum 25 évig). Külön kiemelendő, hogy általános formai oltalom nem érhető el, csak egy teljesen konkrét tárgy (alak, szín stb.) külső megjelenése az oltalom tárgya.

A védjegy

A termékek, szolgáltatások egymástól való megkülönböztetését segíti a védjegy. Olyan árujelző, szó, kép, térbeli forma és ezek kombinációja, amelyet állami hatóságnál nemzetközileg elfogadott szabályok szerint lehet regisztráltatni. Természetesen fizetni kell az eljárásért. A védjegy kiadásánál annak újdonsága nem feltétel, csak a megkülönböztető képesség, hogy más hasonló védjegy ne legyen az adott piaci területen. Ezt az oltalmat is országonként adják ki. A védjegyet csak annak a jogosultja használhatja. Ez a jog tetszés szerint értékesíthető. Egy védjegy élettartama korlátlan.

Miután a védjegy meghatározott árukhoz és szolgáltatásokhoz kötődik, hatékony piaci versenyeszköz, mert kapcsolatot teremt az áru annak gyártója és a vásárló között. A jogosultja számára felfogható, mint a piaci „hírnév vára”. Bizalmat ébreszthet a fogyasztóban, de segít eligazodni a hasonló rendeltetésű termékek között.

A védjegyoltalom különösen a fogyasztási cikkek piacán fokozott szerepet tölt be, különösen azért, mert vannak „kalóz” másolatok. Igaznak ítélnélhető az a mondás, hogy

egy vállalkozás számára „fél siker”, ha áruai illetve szolgáltatásai széles körben ismert védjeggyel rendelkeznek.

A szerzői jog

„Ha az írók jó üzletemberek lennének, akkor túl gyakorlatiasak lennének ahhoz, hogy írók legyenek.”- Irvin S. Cobb

Az alkotások egy része akkor jön létre, amikor a mű fizikai értelemben megszületik, valamilyen hordozón „tárgyasul”. Ezekre, ha eredetiek, még az is jellemző, hogy két teljesen azonos mű megalkotásának éppen annyi a valószínűsége, mint két teljesen egyforma ember megszületésének. Viszont az alkotások másik fajtájánál, amelyek tisztán gondolatiak, mint a találmányok, a párhuzamos megalkotás szinte mindennapi lehet. Ugyanaz a gondolat egy adott pillanatban akár minden ember agyában megszülethet, de nincs két egyforma eredeti mű. A fentiekből következik, hogy a szerzőség elismerése az alkotások tárgyasult „klasszikus” fajtáinál, mint az írásművek, zenék, képző- és filmművészeti alkotások (továbbiakban röviden szerzői művek), az egyedi és eredeti mű révén lehetséges, míg a gondolati alkotásoknál (találmányok) ez lehetetlen, ott szabadalmaztatási eljárásra van ahhoz szükség.

A szerzői művek tekintetében kialakult szerzői jogi oltalom a mű megalkotásával automatikusan ébred, hatósági közreműködésre nincs szükség. Az oltalom tartalmazza egyfelől a szerző elidegeníthetetlen személyhez fűződő jogait, másfelől forgalomképes vagyoni jogokat foglal magában. Ez utóbbiak, mint a közlés, kiadás, többszörözés joga, időben nem korlátlanok, csak a szerző életében és a halálát követő év első napjától számított hetven éven át érvényesíthetők. A mű információtartalma természetesen közkinccs.

A szerzői jog az IT szektor szempontjából igen fontos terület. A számítógép feltalálásával együtt megjelent a szoftver, mint alkotás-fajta elindította a szellemi tulajdon rendszerének sajátos értelmezését és megújítását.

A komputer megjelenése előtt műszereink (például mérlegek, órák, hő, áram és fénymérők valamint a számológépek stb.) is alakítottak már át bemenő hatásokat információvá, sőt azt még korlátozottan tárolni is voltak képesek, mint például egy maximum-minimum hőmérő. De a nagy áttörést az adta, hogy rendelkezésre állt már egy olyan eszköz, a számítógép, amely nagy sebességgel, automatikusan képes volt számítási műveleteket algoritmizálható módon végezni. A számítógép „szilárd elemeinek” szabadalmi védettsége nem vett fel semmilyen problémát, nem úgy, mint amikor ilyen oltalmat a „lágý” részére, a számítógép-programra is igényeltek.

A szoftver a maga nemében, jogi szempontból igen különleges alkotás. Tagadhatatlanul egyéni jegyeket hordozó tárgyasult mű, mint a művészeti termékek. Azonban lényege egy algoritmus, valamely feladat megoldására megalkotott matematikai-logikai idea. Szemben a művészi alkotásokkal, amelyek öncélúan gyönyörködtetnek és „üzenetük” van, ez funkcióval rendelkezik, információt nem hordoz. De mégsem technikai rendszer, hanem egy eszközzel (komputer) „feléledő” szellemi „feladatmű”. Ezért a számítógép-programmal szemben támasztott egyik legfontosabb követelmény a működőképesség, tehát alkotójától elvárható annak szavatolása.

Egy művészi alkotásnak lételeme a nyilvánossága, míg a szoftver titokban tartva is elláthatja bárki számára a funkcióját, de azért titka a találmányokéhoz hasonlóan működéséből visszafejthető.

A zökkenőmentes titokban való működéséből következően ez az alkotás jól védelmezhető az üzleti titokvédelemmel (know-how), ezért több országban (például USA, Japán) nem követelik meg a program feltárását. Az ilyen „titkolódzás” azonban gátló lehet a technikai fejlődésre, ezért aztán a múlt század hetvenes éveitől keresi a világ a jó oltalmi megoldást.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) kidolgozott egy a szerzői jog alapján álló egyedi modellszabályzatot, de az arra vonatkozó egyezmény nem került elfogadásra. Az innovációs nagy országok némileg eltérő, de azonosan a szerzői jog talaján álló oltalmi rendszert biztosítanak a szoftverekre.

Az Egyesült Államokban lehetővé tették a szoftverek regisztrálását, és megengedték a felhasználóknak biztonsági másolatok készítését és az adaptációt.

Japánban is megvalósították a szoftverek regisztrálását, és 50 év oltalmi időt adtak. Az EU irányelv szerint az eredeti számítógép-programokra, mint írásművekre, a szerzői jog révén kell jogi oltalmat adni. Az oltalom nem terjedhet ki program eszméire, logikájára és nyelvére.

A szoftverek szellemi tulajdon védelme biztosan tovább fog fejlődni. A kényszert jogi szempontból az adja, hogy a szoftvereknél a szerzői jogi oltalom „nemes” jellege, amely a művészi alkotásokra érvényes, itt a haszonelvű felhasználás miatt erősen torzul. A világ hosszú távon a harmóniát kedveli.

A hazai szoftverfejlesztők tehetsége kimagasló. Üzleti-jogi menedzserekre hárul annak a feladata, hogy jól használják ki a kissé eltérő jogi oltalmazásból eredeztethető előnyöket a szoftver-innováció terén. Ha netán valamely vállalkozásnál nem lenne ilyen szakember, akkor tessék megbízni egyet, mert megéri.

Az üzleti titok

Az üzleti tevékenység sikerességének alapja az adott szakterületen, vagy egy konkrét áruval kapcsolatban felhalmozott „tudás és tapasztalat” (know-how) kizárólagos birtoklása. Ezt a kizárólagosságot a konkrét megoldások, gyakorlat, fortélyok, trükkök, tapasztalatok stb. titokban tartása (trade secret) biztosítja. Bár ennek az ősi oltalmi módszernek köszönhetően vannak évszázadokon át megőrzött titkok, mint például a hegedűkészítés, a damaszkuszi acélötvöztetés stb., azonban gyengéje, hogy legális módon a termékből történő visszafejtéssel, vagy illegálisan úton, például lopással, vesztegetéssel, vagy netán ártalmatlannak tűnő fecsegés révén a féltve őrzött üzleti titok kitudódhat. Sok ezer éven át ez volt az egyetlen oltalom. Majd a reneszánsz kortól a szabadság megjelenését a tudás társadalmi rétegekre történő kiszélesedése és a gyorsabb technológia fejlődése igénye kényszerítette ki. Az előző az által, hogy egyre több olyan ember akadt, akinek tudása már elegendő volt ahhoz, hogy megfejtse az árukból a céhek titkait. Míg a társadalom a fejlődés gátjaként kezdte megítélni az ismeretek elzárását, és a nyilvánosságot bevonó garanciális oltalmat ígért a titkolódzás feladásáért.

Le kell szögezni, hogy az üzleti titok őrzése pusztán magánérdeket szolgál, éppen azért, mert a társadalom számára az információ rejtve marad.

Ezután következett a szabadalom hőskora a XIX. És a XX. század első felében. De ne gondoljuk azt, hogy egy vállalkozás például a nyilvánosságra került száz szabadalmi megoldása mellett már nem őrizte féltve üzleti titkait a külvilágtól. A találmányait egy okos innovatív cég úgy védelmezi, hogy azok az üzleti titkai nélkül mit sem érnek. Ennek magyarázata, hogy az innováció hatványozottan növekvő ráfordításait csak egyre erősödő iparjogvédelemmel lehet biztosítani. Így napjainkban a csúcstechnológiák és a globalizáció korában talán még jelentősebb ez az oltalmi forma, mint bármikor. Ezt mutatja a kialakult törvényi szabályozás is, amely országonként árnyalt.

Induljunk ki a hazai joghelyzetből, hogy büszkélkedhessünk: Európában a magyar szabályozás volt a második (1923. évi V. tv.) ezen a téren, amely kimondta azt a kontinentálisan később követett elvet, hogy az üzleti titok oltalom közvetett módon, például „házi” titokvédelmi szabályokon keresztül, szerződéseken és a bírói gyakorlaton át érvényesül.

Míg az USA szabadalmi joga alkotmányos eredetű, addig az üzleti titok az egyes államok hatáskörében működő bíróságokra tartozó kérdés, amelyet az Amerikai Ügyvédi Egyesület által 1979-ben összeállított szabályok segítségével a legtöbb államban elfogadva, összehangoltak. Kimondták, hogy a nem helyénvaló eltulajdonítás, mint a lopás, csalás, kötelességszegés, kémkedés stb., az üzleti titokvédelemben ütköző büntetendő cselekedet. De az ilyen titkokat tartalmazó információ független kifejtéssel, a termékből való mérnöki visszafejtéssel, és a nyilvános helyről való megszerzése megengedett.

Az EU jogban rögzítették, hogy mit kell érteni a know-how alatt: amely titkos, jelentős és megfelelő formában létező ismeretek, tapasztalatok halmaza. Nem tekintik versenykorlátozási tilalomba ütközőnek tíz év titkossági időtartamot meg nem haladó know-how licenc szerződéseket.

Japánban is hasonló a know-how definíciója. Ott a titok gazdája követelheti a tisztességtelen módon megszerzett know-how felhasználásával gyártott termékek megsemmisítését, és a bíróság az eltulajdonítást három év börtönnel is honorálja.

Az IT szektor a csúcstechnológia ágazata. Itt fokozott szerepe van a titokvédelemnek, mert a termékei az iparjogvédelem határterületeire, új részeire esnek, ahol még a jogvédelem alakulóban van. A titokvédelem egyik oldalról olyan megfelelő fizikai, szervezési intézkedések meglétét és meghozatalát jelentik, amelyek nagyon megnehezítik az illetéktelen eltulajdonítást. De ennél nagyobb jelentőségű, hogy olyan termékeket dobjanak a piacra, amelyeknek mérnöki visszafejtése rendkívül nehéz, mert mint látták az a tevékenység megengedett módon derítheti fel az értékes titkot a konkurencia számára.

A jogvédelem fajtáinak bemutatása végén szeretném tudatosítani, hogy a szellemi tulajdon védelmére szolgáló jogi eszközök tárháza nem irányul senki ellen sem, hanem csupán *VÉDELMI* célokat szolgál. Védi egy vállalkozás befektetési erőfeszítéseit, legfontosabb kincseit, és csak annyiban korlátoz másokat, hogy nem enged „idegen tollakkal ékeskedni” valamint nem saját jogosultságot hasznosítani.

A szellemi tulajdon védelem szükségessége

Korunkban nyilvánvalóvá vált, hogy az emberiség legnagyobb kincse a szellemi tulajdon. Egy kincset gyarapítani, kamatoztatni de védeni is kell. Üzleti területtől függetlenül, mindenki előnyöket szerezhet a szellemi tulajdon védelme által. Különösen fontos az egy olyan iparágban, amelynek termékei és szolgáltatásai

természetéből következően számos kihívásnak kell megfelelni. A napról napra változó igények pontos felmérése, a fejlesztések ugyancsak gyors piacra kerülése miatt naprakész információ szükséges a védelem vagy éppen bejegyzés alatt álló fejlesztésekről. Főleges erőforrásokat fordítani bármilyen új termékre a versenytársak hasonló területet magába foglaló fejlesztéseinek ellenőrzése nélkül. A szellemi tulajdon védelme így válik üzleti eszközzé. Ha valaki olyan termék birtokában van, amely senki másnak nem adatott meg, érdemes azt védelmezni!

Végezetül idézem itt a feltalálók világszövetsége elnökeként használt jelmondatomat:

„Nincs prosperitás innováció nélkül, nincs innováció találmányok nélkül, és nincsenek találmányok feltalálók nélkül”.

E gondolat kapcsolódása a szellemi tulajdon kényesebb kérdéseihez lesz a dolgozatom második részében taglalva.

Budapest, 2016. április 26. – a „Szellemi Tulajdon Világnapján”

Dr. Vedres András